

Introduktion

Under den industrielle kapitalismes udvikling har barnet fået en stadig mere selvstændig placering i det retlige system. Mens det tidligere befandt sig i en slags »retligt tomrum« i familiesfæren, alene undergivet den religiøst legitimerede forældremyndighed – hvilket vil sige patriarkatet –, medfører kapitalismen afgørende ændringer i forudsætningerne for denne situation. Dels ændres familiens sociale grundlag og funktioner, dels øges den statslige indgriben i samfundet i form af almene retsregler.

Der udskiller sig hermed en tiltagende *retliggørelse* af barnets forhold. Staten intervenserer i forhold til sider af opdragelse, uddannelse m.v., som ikke længere kan overlades til forældrenes suveræne bestemmelse. Interventionens funktion er social kontrol og sikring af den opvoksende arbejdskrafts kvalifikationer i fornødent omfang. Reguleringens form og konkrete indhold ændrer sig imidlertid i takt med udviklingen af statens generelle funktioner – fra regulære sanktioner overfor børn og forældre til mere serviceprægede foranstaltninger under velfærdsstatens bistandsideologi.

Det er karakteristisk for den velfærdsstatslige ideologi, at den postulerer sammenfaldende interesser mellem myndigheder og klienter og således fornægter og tilslører konflikter. Dette rejser en række principielle problemer om individets beskyttelse overfor den statslige intervention, som fremdeles kan have kontrol og sanktioner som sit reelle indhold. Problemerne angår retlige garantier mod indgreb i den private sfære, men de er ikke løst hermed. Dels kan der være et selvstændigt behov for beskyttelse af barnets interesser overfor forældre og samfund, og dels er traditionelle retlige garantier *mod indgreb* utilstrækkelige i et samfund, hvor individer og grupper er afhængige af statslige ydelser og foranstaltninger og derfor har behov *for sikring* af disse.

Den selvstændige status, som barnet med retliggørelsen har opnået i det retlige system, indebærer ikke nogen tilsvarende retlig eller faktisk *selvstændighed* for barnet i forhold til forældre og samfund. Når det samtidig tages i betragtning, at opvækstvilkårene i stigende grad har ført til social isolation og passivisering af børnene, bliver det politiske behov for at sikre barnet selvstændige rettigheder klart. Dette behov understreges af, at den aktuelle krisepolitik ikke mindst rammer forældre og børns sociale og økonomiske udfoldelsesmuligheder. En yderligere understregning ses i de radikalt antiautoritære holdninger og aktioner blandt unge, som mere end nogen anden generation har været udsat for umyndiggørelsen i den statslige opdragelse. Den juridiske og retspolitiske diskussion om barnets rettigheder må således indgå i venstrefløjens aktuelle udvikling af en strategi til sikring af levevilkår og udfoldelsesmuligheder uden den umyndiggø-

relse og opsplitning, som velfærdsstatens institutioner hidtil har indebåret.

I artiklen om »Den terapeutiska rättens framväxt« gennemgår *Anna Hollander* og *Staffan Marklund* udviklingen af den svenske lovgivning m.h.t. indgreb i forældremyndigheden. Som følge af den samfundsmæssige udvikling forskydes varetagelsen af omsorg og opdragelse fra forældrene til det offentlige, mens forældrene stadig holdes ansvarlige, hvis der opstår kritiske problemer omkring barnet. Det offentliges ansvar er diffust, men muligheden for kontrol og intervention øges kraftigt. Reglerne herom bygger på vage sociale og psykologiske kriterier, hvorved der reelt er sket en forskydning fra retlig til 'terapeutisk' regulering.

Kirsten Ketscher beskæftiger sig med den retlige regulering af en af de offentlige opdragelses- og omsorgsforanstaltninger, nemlig daginstitutioner og dagpleje for børn. Hun påviser den manglende retssikkerhed i forbindelse med optagelse i og opsigelse eller flytning fra dagforanstaltningerne, og det næsten totale fravær af regulering af det faglige indhold i det pædagogiske arbejde med børnene. Endvidere vurderer hun tendenserne i retsudviklingen i forhold til de politiske strategier: selvforvaltning contra privatisering – eller med titlens udtryk: »Pas på hinanden eller pas dig selv«.

Den historiske udvikling fra åben magtanvendelse i form af sanktioner til skjult bistandsautoritet er det centrale aspekt i *Morten Wegeners* artikel om anbringelse af børn udenfor hjemmet. Han analyserer de retssikkerhedsmæssige implikationer af den nuværende retstilstand, og ikke mindst den manglende sikring af barnets selvstændige interesser fremhæves. Også her opridses perspektiverne med hensyn til de aktuelle politiske bestræbelser, privatisering og regelsaning.

Et af de områder, hvor der er oplagt behov for beskyttelse af barnet, er tilfælde af vold og seksuelle overgreb fra voksne. *Catharina Calleman* og *Vivianne Nisell* redegør for en undersøgelse af sociale myndigheders behandling af incesttilfælde og påpeger, at der i praksis ofte ses bort fra magtforholdene i familien. Herved bidrager myndighederne til, at mandens magtposition fastholdes, ligesom pigen kommer til at fremstå som medskyldig i overgrebet.

Beth Grothe Nielsens artikel »Mindreårige lovovertrædere imellem to ideologier: Den strafferetlige og den socialretlige« analyserer de principielle og praktiske konsekvenser, når to offentlige systemer med hver sin ideologi og funktion bliver sammenblandet. Hun kritiserer manglen på retssikkerhed i sagsbehandlingen og uoverskuelig-

heden m.h.t. konsekvenserne indenfor de behandlingsprægede foranstaltninger, og der skitseres retspolitiske ændringsmuligheder på området.

Manglende retlige garantier overfor vidtgående sanktioner, som iværksættes under dække af en »protektionistisk« ideologi, har været kendetegnende for de særlige domstole for børn og unge i USA. I artiklen om børns retsstilling i amerikansk retspraksis beskriver *Lis Sejr* den tildels progressive rolle, domstolene der har haft. Endvidere analyseres problemerne om børns selvstændige rettigheder m.h.t. ytringsfrihed og m.h.t. abort og prævention, hvor der har stået kamp om bestemmelsesretten i forhold til såvel stat som forældre.

Udenfor tema:

I forlængelse af Retfærd nr. 21 om politiet bringes en artikel af Olav Gren Pedersen og Henning Steensig med titlen »Atomkraft – Politistat – Demokratiske rettigheder«. På baggrund af de ofte fremsatte postulater om, at indførelse af A-kraft automatisk vil betyde, at vi efterhånden vil glide over i en politistat, belyser forfatterne udviklingen i forskellige lande, hvor A-kraft længe har været en realitet.

Temareda^tør for dette nummer:
Jens Vedsted-Hansen